

12 EYLÜL'DE SIKIYÖNETİM ASKERİ MAHKEMESİNCE KAPATILAN TÜM ÖĞRETMENLER BİRLEŞME VE DAYANIŞMA DERNEĞİ'NİN HUKUKSAL VARLIĞI VE MÜLKİYET HAKLARI SORUNU

KONU : 12 Eylül döneminde yöneticilerinin yargılandığı davada Sıkıyönetim Askeri Mahkemesince 25.12.1981 tarihinde idari tedbir olarak kapatılan ve mallarına el konulan TÖB-DER'in kapatma kararının, kararın dayanağını oluşturan hükümler ve yöneticilerine verilmiş cezalar ortadan kalkmış olduğundan hukuksal dayanağı kalmamıştır.

Yöneticileri ve üyeleri TÖB-DER'in faaliyetlerini sürdürebilir ve hazine intikal etmiş tüm malvarlığının iadesini idareden isteyebilir.

HUKUKSAL SORUN: TÖB-DER yöneticileri derneğin faaliyetlerini sürdürebilmek ve el konulan dernek mallarını alabilmek için Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinin 25.12.191 tarihli kararının bozulmasını veya kaldırılmasını istemişlerdir. Mahkemeler ise bu kararın ceza hükmü olmadığına, bir idari bir tedbir olduğuna ve olaya ceza kanunundaki cezaların yasallığı ve lehe olan kanun geçmişe yürür ilkelerinin uygulanamayacağına karar vermiştir.

Ayrıca, bu başvurular sırasında mahkeme TÖB-DER'in avukatlara vermiş olduğu vekaletin, dernek kapatıldığından sona ermiş olduğuna karar vermiştir.

Bu hukuksal sorunların çözümü aşağıda ele alınacaktır.

OLAY : Hukuksal süreç 25.12.1981 tarihli Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi kararı ile başlamış ve 21 Mayıs 1997 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun başvuru ret kararı ile sonuçlanmıştır. Olay ceza hukuku ve ceza yargılaması hukuku ile kavranmıştır.

1. TÖB-DER yöneticilerinin bir bölümünün 141.maddeye muhalefetten yargılandığı davada Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı (3) Numaralı Askeri Mahkemesi'nin 25.12.1981 kararıyla bazı yöneticilere ceza verilmiş ve **“TÖB-DER genel merkezi ile tüm şubelerinin KAPATILMASINA ve buradaki demirbaş eşyaların hazineye İRAT KAYDINA (1630 S.K.nun 64/1 md. uyarınca)”** hükmedilmiştir.
2. Karar, Askeri Yargıtay'ca 29.11.1983 tarihinde onanmış ve kesinleşmiştir.
3. Bu davadan bağımsız olarak 141.maddeye muhalefetten Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanan TÖB-DER Genel Başkanı ve 19 arkadaşı ise 15.3.1989 tarihinde beraat etmişlerdir.

Bu beraat kararı üzerine derneğin vekilleri, yöneticilerin bir bölümünün kapatma kararının dayanağı suçtan beraat etmiş olmasını yargılanmanın yenilenmesi sebebi sayarak talepte bulunmuşlardır. Yargılanmanın yenilenmesi istemi 27.11.1990 tarihinde reddedilmiştir.

4. 12.4.1991 tarihinde, Türk Ceza Kanunu'nun yöneticilerin bazılarının hüküm giydiği ve TÖB-DER'in kapatılmasına dayanak olan 141 ve 142.maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır.
 - a. TÖB-DER vekilleri Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi Başkanlığı'na başvurarak lehe olan yasa kurallarının uygulanması gerektiği kuralına dayanarak TÖB-DER hakkındaki kapatma ve malların hazineye intikali kararının ortadan kalktığına karar verilmesini istemişlerdir.
 - b. Başvuru, sözkonusu kararın ceza hükmü olmadığı için hükmün kaldırılması kapsamında olmadığı gerekçesiyle 28.11.1991 tarihinde reddedilmiştir. Mahkeme istemi reddederken kapatma kararının niteliğini açıkça saptamıştır:

“Mülga 1630 Sayılı Dernekler Kanununun 45 nci maddesinde yer alan, dernek tüzel kişiliğinin sona ermesini gerektiren ‘KAPATMA KARARI’

cezaî bir müeyyide olmayıp, zararlı bir faaliyetin devamına engel olan idari bir tedbirdir.

Keza hakiki kişilerin suçuna bağlı olan ceza mahkûmiyetinin kanuni bir neticesi de değildir. Zira T.C.K.numuz hükmi şahısları suç faili olarak kabul etmiş değildir. Bu Kanunun sistematîğinden de ceza mahkûmiyetinin kanuni neticelerinin gerçek şahıslarla ilgili olduğu görülmektedir.

Binnetice yukarıdaki ilamda belirtilen TÖB-DER'le ilgili kapatma kararı T.C.K.nun 2. maddesi uygulamasına tabi değildir. Bu itibarla kapatılan TÖB-DER vekillerinin talepleri yerinde görülmemiştir.”

- c. TÖB-DER vekilleri, kapatma ve malların hazineye intikali kararının ceza hükmü kapsamında değerlendirilmesi ve lehe olan hüküm kapsamında kaldırılması için bu kez de bu kaldırma kararını reddeden kararı temyiz etmişlerdir. Temyiz istemi de Askeri Yargıtay'ın 5.5.1992 tarihli kararıyla reddedilmiştir. Yargıtay başvuru esastan değil, TÖB-DER kapatılmış ve bu bunun sonucunda da vekalet ilişkisi sona olduğundan vekillerin başvuru ehliyeti bulunmadığı gerekçesiyle usulden reddetmiştir:

“... onanmak suretiyle kesinleştikten sonra infaz edildiğine, kararın gerekleri tamamen yerine getirilmek sureti ile infaz bitirilmiş ve bu suretle TÖB-DER'in tüzel kişiliği ortadan kalktığına; Tüzel kişinin kişiliğinin ortadan kalkması halinin gerçek kişilerin ölümüne kıyaslanarak, verdikleri vekâleti B.K.nun 397 nci maddesindeki manada sona erdiren bir sebep olarak kabul edilmekte zaruret olup doktrin ve uygulamanın da bu yönde olmasına nazaran; Müracaat eden avukatların geçerli vekâletnameleri bulunmaması, bu durumda da mahkeme tarafından verilmiş bulunan ve istemin reddine ilişkin olan karara itiraz ehliyetleri olmadığı...”

5. Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinin kapatma ve malların hazineye intikali kararını kaldırmak için iç hukuk yollarını tüketen TÖB-DER'i temsilen başkanı, 26.4.1994 tarihinde, örgütlenme özgürlüğü ve mülkiyet hakkının ihlal edildiği gerekçesiyle Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na başvurmuştur. Başvuru, 21.5.1997 tarihli kararla, başvurunun süresinde yapılmadığı ve ihlal iddiasının sözleşmenin zaman bakımından uygulama kapsamı dışında olduğu gerekçesiyle esasa girilmeden reddedilmiştir.
6. Kapatma ve malların hazineye intikal kararının *hukuksal nedeni* ortadan kalmış olmasına rağmen TC Anayasanın 33.maddesinde yer alan dernek kurma ve 35.maddesinde yer alan *mülkiyet haklarının ihlali sürmektedir*. TÖB-DER yöneticileri ve üyeleri bu *süre giden ihlali* sona erdirmek için Anayasanın 36. maddesine göre meşru vasıta ve yollara başvurmak istemektedirler.

HUKUKSAL DEĞERLENDİRME :

- 25.12.1981 tarihli Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nin TÖB-DER'i kapatan ve mallarını hazine intikal ettiren kararı mahkeme tarafından Dernekler Kanununa göre alınmış “*dernek tüzel kişiliğinin sona ermesini gerektiren 'KAPATMA KARARI' cezaî bir müeyyide olmayıp, zararlı bir faaliyetin devamına engel olan idari bir tedbirdir*.” biçiminde nitelendirilmiştir.
- Ceza mahkemesinin vermiş olduğu bir emniyet tedbiri sözkonusu değildir.
- İdari tedbirin infazı, *cezaların infazı* yönetiminden ayrı olarak idari mekanizma tarafından yerine getirilir.
- İdari tedbirlerin infazının sona erdirilmesi için infaz hukukundaki hükmün kaldırılması yoluna başvurulması mümkün değildir. Nitekim olayda bu yola başvurulmuş ve ceza mahkemesi tarafından reddedilmiştir.

5. Anayasanın 38.maddesinde yer alan suç ve cezaların yasallığı ilkesi yaptırımların genel ilkesidir. Örneğin Anayasa Mahkemesi disiplin cezaları için bile bu ilkenin geçerli olduğuna karar vermiştir (E. 1990/12, K. 1991/7, k.t. 4.4.1991, **Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi**, Sayı 27/1, s. 239-240)
6. Dernek kurma hakkı (örgütlenme özgürlüğü) ve mülkiyet hakkı gibi iki temel hakkı sürekli biçimde sınırlayan bir idari yaptırımın, yaptırımın temelini oluşturan ihlal veya yaptırım kuralı ortadan kalktığı zaman sona erdirilmesi gerekir. Aksi takdirde yaptırım yani yasal sınırlama, temel hak ihlali niteliğine dönüşür.
7. Hukuksal sebebi (yasa kuralı) veya maddi sebebi (ihlal) ortadan kalkmış idari yaptırımın sona erdirilmesi için, idari yaptırımların infazını gerçekleştiren idari mercilerin karar alması gerekir.
8. TÖB-DER'in avukatları ile vekalet ilişkisinin sona ermiş olması, vekalet sözleşmesine dayanan temsil ilişkisini ilgilendirir. TÖB-DER yöneticisi veya üyesi kişilerin, temel hak ve özgürlüklerini ilgilendirdiği oranda idari başvurular yapmaları ve bununla bağlantılı idari davalar açabilmeleri için menfaat ilişkileri vardır. Üyesi oldukları dernek kapatılarak dernek kurma hakları ve aidatları ile aldıkları mallar hazineye geçirildiği için de mülkiyet hakları ihlal edilmiştir.
9. TÖB-DER'in faaliyetlerini sürdürmek isteyenler, derneğin tüzüğünü ve ilgili belgelerini yeni Anayasa ve Dernekler Kanunu'na göre düzenleyerek ilgili idareye sunabilir ve derneğin yeni mevzuata göre yönetiminin belirlenmesi için gerekli kurulları toplayabilir.

Doç. Dr. Onur Karahanoğulları

22.12.2009